

नोकरी आणि कुटुंब ही तारेवरची कसरत

नोकरी आणि कुटुंब ही तारेवरची कसरत. आजच्या स्त्रीच्या पाचवीला पुजली आहे. आज मुली विविध क्षेत्रात स्वकर्तृत्वावर पुढे येत आहेत. पदव्या मिळवीत आहेत. त्यानंतर अर्थात नोकऱ्या नी नोक-यांमधील बढत्या/बदल्या/कामाचे वाढते तास नी ताण, या सगळ्याबरोबर सामारंतपणे सुरु होत असते तिचे वैवाहिक जीवन, कुटुंब आणि मुलेही.

बाई साधी नोकरदार असो की कारीअरीस्ट, तिने त्यासाठी घराबाहेर पडायचे म्हटले की घराची कुटुंबाची/मुलांची व्यवस्था बघणे ही आजही प्रामुख्याने तिचीच जबाबदारी आहे. अपवादात्मकरीत्या पुरुष ही जबाबदारी घेतातही, पण ती केवळ 'मदत' या नात्याने. स्वतःची जबाबदारी म्हणून नव्हे.

विभक्त कुटुंबपद्धती आणि बाईची नोकरी यामुळे आजकाल मुले पाळणाघरात ठेवून वाढविणे ही काही खास गोष्ट राहिलेली नाही. शक्य (आणि उभयपक्षी मान्य) असल्यास आजी-आजोबा, नाहीतर पाळणाघर ही आजच्या नोकरदार स्त्रीच्या अपत्य संगोपानमधील न टाळता येण्याजोगी घटना आहे. समाजाने ती स्वीकारलीही आहे.

बदलत चालली आहे ती आजची कार्यसंस्कृती (वर्क कल्चर). आज जागतिकीकरणामुळे पैसे मिळविण्याच्या असंख्य संधी उपलब्ध होत आहेत. तसेच प्रत्येक ठिकाणी आहे जीवघेणी स्पर्धा, स्वतःला सतत सिद्ध करण्याची गरज आणि तरीही मनाच्या कोपऱ्यात टिकटिकणारी एक अस्थिरता/अस्वस्थता. त्यातच भर म्हणून दिवसेंदिवस जटील होत चाललेल्या वाहतुकीच्या समस्या, मोडकळीला आलेली कायदा नी पोलीस यंत्रणा, वाढते दंगे-धोपे, सर्वसामान्यांची वाढती संवेदनाशून्यता. याचा परिणाम म्हणून आज सगळ्या नोकरदार समाजासाठी 'घर सोडण्याची वेळ निश्चित, पण परतण्याची वेळ मात्र अनिश्चित. आज काय इयर-एंड, आज काय मिटिंग, उद्या काय बॉसने थांबायला सांगितले, परवा ट्रॅफिक जाम, इ. इ. कारणे अनेक पण परिणाम एकच. तो म्हणजे घरी यायला उशीर! याशिवाय विविध कारणांनी करावे लागणारे दौरे, बदलत्या शिफ्ट हे ही आहेच.

यासगळ्या पार्श्वभूमीवर आजचे नोकरदार पालक (नोकरी करणारी आई नी वडील) आपल्या मुलांसोबत दिवसाकाठी किती वेळ घालवू शकतात याची एक पाहणी (सर्व्हे) नुकतीच

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

असोचॅम (असोसिएशन ऑफ सोशल डेव्हलपमेंट फौंडेशन) या संस्थेने केली. अनियमित कामाचे तास आणि मोठ्या प्रमाणावर प्रवास दौरे करणारे पालक या अभ्यासात घेतलेले नाहीत. तर सर्वसामान्य मध्यमवर्गीय अशा ३००० नोकरदार जोडप्यांच्या मुलाखती घेऊन, त्यांच्याशी चर्चा करून, त्या माहितीचे शास्त्रशुद्ध संकलन केल्यानंतर या अभ्यासाचा असा निष्कर्ष निघाला आहे, की एक नोकरदार जोडपे आपल्या मुलांसाठी दिवसाकाठी जेमतेम ३० मिनिटे देऊ शकते.

नोकरदार स्त्रीचे जवळजवळ १०/११ तास ऑफिसात, २/३ तास प्रवासात, ६/७ झोपेत नी २/३ तास घरकामात जातात. मग उरतात फक्त ३० मिनिटे. जी तिला मुलांसाठी देता येऊ शकतात. पुरुष पालकांकडे तर आपल्या अपत्यांसाठी द्यायला तेवढाही वेळ नसतो. असे हा अभ्यास सांगतो. भारतीय पालकांबद्दलचा हा निष्कर्ष जरा धोकादायक वाटतो आहे ना? आहे खराच.

आज आपण शिकले-सवरलेले पालक. बाल-मानसशास्त्र जाणणारे, मुलांवर/कुटुंबावर प्रेम करणारे तरी असे निष्कर्ष का येत आहेत? काय उपाय आहे यावर? आपल्याला माहिती आहे की जन्मल्यापासून वयाच्या ६ वर्षापर्यंत मुलाला आईची गरज सर्वात जास्त असते. आई अगदीच उपलब्ध नसेल, तर आईच्या मायेने काळजी घेणारे माणूस उपलब्ध असणे हा मुलाचा हक्क आहे. विज्ञान असे सांगते की मुलाची पहिली ६ वर्षे खूप महत्वाची असतात. तेव्हा आपल्या मेंदूचा विकास झपाट्याने होत असतो. मुलांना आईच्या सान्निध्यात एक सुरक्षितता/आश्वस्तता वाटत असते. या वयात मुलांसाठी आईचा सहवास छोट्या-मोठ्या गोष्टीत तिचे शेअरिंग खूप महत्वाचे ठरते. या वयात मायेअभावी एकटी वाढलेली मुले मानसिकदृष्ट्या असंतुलित, समंजस, हट्टी, दुराग्रही, स्व-लक्षकेंद्री होण्याची शक्यता असते. या वयात प्रेमळ स्पर्शाची, छोट्या-मोठ्या लाडकोडाची, वेळच्यावेळी खाण्यापिण्याची मुलांना गरज असते. या बाबतीत ती पूर्णपणे परावलंबी असतात आणि म्हणूनच या वयात आईची गरज मुलांना जास्त असते.

त्यानंतर कुटुंब म्हणून एक युनिट उभे राहते. आयुष्यातली सुखे वाटून घेण्यासाठी, दुःखावर फुंकर मारण्यासाठी, आपली स्वताची एक सपोर्ट सिस्टम उभी करावी लागते.

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

यासाठीही मुलांना पालकांची आवश्यकता असते. मुलांसाठी त्यांच्याकडे असावा लागतो वेळ. खरेतर फक्त मुलेच नव्हे, तर कोणत्याही नातेसंबंधांमध्ये एकमेकांना द्यायचा असतो वेळ.

आजकालच्या या धकाधकीच्या जीवनात एका दिवसामध्ये २४ ऐवजी ४८ तास तरी ते कमीच वाटण्याची शक्यता! इतकीच व्यवधाने, इतकी कामे, इतक्या गोष्टी कराव्या लागतात आपल्याला की मुलांसाठी वेळ मिळत नाही. मुले तुमच्याकडून वेळेची 'वसुली' करू शकत नाहीत. वडील पालकांपेक्षा आईला याची खंत खूप जाणवते, लागून राहते. 'आपण मुलांना पुरेसा वेळ देऊ शकत नाही' ही अपराधीपणाची भावना आया मनातल्या मनात बाळगतात. त्यामुळे न दिलेल्या वेळेचे भरपाई म्हणून मुलांचे अतिरेकी लाड करणे, महागडी वस्तू/खेळणी मागताक्षणी देणे किंवा सतत शिस्त नी अभ्यासाचा बडगा दाखवणे अशा गोष्टी नकळत केल्या जातात, ज्यामुळे परस्थिती आणखीच बिघडते.

या सगळ्यावर एकच अकसीर इलाज बहुतेक ठिकाणी स्त्रियांना सुचविला जातो. तो म्हणजे 'नोकरी सोड'. स्त्रियांनाही वाटते की आईपणाची आपली जबाबदारी नीट निभवायची असेल, तर नोकरी सोडण्याला पर्याय नाही. अशा वेळी 'अर्धवेळ नोकरी' हा पर्यायही स्त्रियांना आकर्षक वाटतो. एएसडीएफच्या निरीक्षणामधील स्त्रियांनीही अर्धवेळ नोकरीची गरज व्यक्त केली आहे.

खरेतर आजच्या वाढत्या महागाईच्या काळात पैशाची गरज दिवसेंदिवस वाढते आहे. दुसऱ्या बाजूला नोकरी मिळणे, मिळाली तर टिकणे खूप अनिश्चित झाले आहे. तसेच मोठ्या कष्टाने/खर्चाने मिळविलेले शिक्षण उपयोगात आणावे असे कोणालाही वाटणे अगदी स्वाभाविक आहे.

आजकालच्या जमान्यात स्त्रियांनी आर्थिक दृष्ट्या स्वावलंबी असायला हवे आहे. घराबाहेर पडून स्वकमाई करणे यामुळे स्त्रियांना मिळणारा अत्माविश्वास, वाढणारी निर्णयक्षमता, कठीण प्रसंगी एकटीच्या बळावर परिस्थितीवर ताबा मिळविण्याचे कौशल्य यांची किंमत फक्त पैशात करता येण्यासारखी नाही. तेव्हा या सगळ्या बाजूंनी विचार करायचा म्हटले, तर नोकरीही हवी नी मुलांची जबाबदारी, कुटुंबाची उभारणी ही करता यायला हवी असा तोडगा आपल्याला शोधायला हवा.

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

अर्धवेळ नोकरी हा एक पर्याय आहेच. पण हा पर्याय आपल्या हातात नाही. अपवादात्मकरित्या काही व्यवस्थापनांमध्ये अर्धवेळ नोकरीचा पर्याय स्त्रियांसाठी उपलब्ध करून दिला जात आहे. सध्या ही योजना त्यामानाने प्रायोगिक तत्वावर असल्यामुळे अर्धवेळ नोकरीची नंतर पूर्णवेळ करता येणे, बढतीसाठी पात्र ठरणे, रजा/अन्य आर्थिक फायदे मिळणे या गोष्टींचे काटेकोर नियम, त्याबद्दलचे कायदे इ. वर अजून काम होणे आवश्यक आहे. तोपर्यंत तरी, आपल्यालाच यातून मार्ग काढावा लागणार आहे. त्याचा थोडा विचार करूया.

शिक्षण संपल्यावर नोकरी आणि लग्न या दोन्ही गोष्टी जर एकत्रच सुरु झाल्या आणि लग्नानंतर लगेच मुलं होण्याचा निर्णय घेतला, तर नवीन नोकरीमध्ये बढती/बदलीचे ताण त्यामानाने कमी असतात. याकाळात मूल थोडे मोठे होऊन जाते. बाळंतपणासाठी मिळणाऱ्या रजेला जोडूनच सलग किंवा टप्प्याटप्प्यात पगारी/बिनपगारी रजा ७/६ महिने घेतली, तर मूल साधारण वर्षाचे होईपर्यंत त्याला आई मिळू शकते. या काळात नोकरीला थोडे कमी महत्व देऊन पण नेटकेपणाने केल्यास, नोकरी टिकून राहून मुलाकडेही पुरेसे लक्ष आणि पुरेसा वेळ देता येऊ शकतो. या दिर्घ रजेच्या काळात भावी आयुष्यात आपल्याला नोकरी/करिअरच्या दृष्टीने उपयोगी पडू शकेल असे शिक्षण घेणे/ काही परीक्षा देणे/ नवनवीन कौशल्य आत्मसात करणे इ. घरी बसून करता येऊ शकणाऱ्या गोष्टी आवर्जून कराव्यात म्हणजे आपल्या क्षेत्राशी आपला संबंधही राहतो आणि आपली शैक्षणिक पात्रता वाढविता येते. थोडे नियोजन नी थोडी जिद्द असली की बस्स.

नोकरीत रुजू झाल्यानंतर घरी परतण्याची अमुक एक वेळ शक्यतो निश्चित ठरवून ठेवावी. मूल जर पाळणाघरात ठेवणार असू, तर पाळणाघराची सवय थोडी आधीपासून करायला हवी. रोज थोडा-थोडा वेळ वाढवित नेऊन, थोडावेळ आपणही मुलाबरोबर पाळणाघरात थांबून मुलाला पाळणाघराची सवय केली तर आई नी मुल दोघांनाही ते सोपे जाते.

मुल शाळेत जायच्या वयाचे होईपर्यंत, घरी अल्यावरचा जास्तीत जास्त वेळ त्याच्या बरोबर घालवण्याची आईने जाणिवपूर्वक प्रयत्न केले पाहिजेत. यावेळी घर आवरणे, स्वच्छता, स्वयंपाक, पाहुणे-सण-समारंभ, भेटी-गाठी यासाठी निग्रहाने कमी वेळ ठेऊन मुलांबरोबर खेळणे, त्यांना जवळ घेऊन बसणे, गप्पा मारणे, गोष्टी सांगणे, चित्रांची पुस्तके बघणे, गोष्टीच्या कॅसेट ऐकणे, मातीत/पावसात/बागेत खेळणे, बाबांबरोबर भरपूर अंगमस्ती करणे

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

यासाठी जास्तीत जास्त वेळ दिला पाहिजे. टी.व्ही./पेपर/मुलांना वगळून मारलेल्या आपापसातल्या गप्पा जरा कमी केल्या पाहिजे. या गोष्टींकडे मनापासून लक्ष दिले, की मुल आनंदी राहते नी कमी मिळालेला आई-वडिलांचा सहवास त्याला पुरेसा ठरू शकतो.

मुले शाळेत जायला लागली की, शाळेमध्ये त्यांचा बराच वेळ जातो. या दिवसात त्यांच्याशी फोनवर गप्पा मारता येतात. त्यांना कळेल अशा भाषेत घरातल्या घरातही पत्रे लिहिता येतात. आईची आठवण आली की मुले ही पत्रेही आनंदाने वाचतात. त्यांच्या छोट्या मोठ्या सुट्ट्यांमध्ये त्यांच्या वयाच्या मुलांबरोबर खेळायला, एकमेकांच्या घरी, नातेवाईकांकडे जाता येते. शाळा सुरु असताना घरी आल्यावर शाळेतल्या गंमती-जमती, मित्र मैत्रिणींबरोबर केलेल्या गप्पा/मस्ती यावर उत्साहाने बोलता/ ऐकता येते. मुले प्राथमिक शाळेत असेपर्यंत तरी किमान घरी आल्याआल्या/अभ्यास/मार्क/वेगवेगळ्या विषयांवरचे क्लास याचे हिशेब मागू नयेत. त्यापेक्षा मुलांना घेऊन घरातील कामं करता येतील, भाजी-फळे आणणे, बागेत एखादी चक्कर, घरी एकत्र खेळण्याजोगे पत्ते, सापशिडी, व्यापार, असे अनेक खेळ खेळता येतील. या वयात घरातले पसारे ही नेहमी कानाआड टाकण्याची गोष्ट ठरवून टाकायची नि मुलांबरोबर थोडावेळ तरी मूल होऊन धम्माल कारायची की झाले.

मुले जसजशी मोठी होऊ लागतील, तसतसे त्यांना अधिकाधिक स्वावलंबी नी जबाबदार व्यक्ती बनवण्यासाठी प्रयत्न करावे लागतात. त्यासाठी अभ्यासपूर्वक वेळ द्यावा लागतो. आपले कपडे, खेळ, बूट, दप्तर यांची जबाबदारी घ्यायला लावणे, छोटी-मोठी कामे विश्वासाने त्यांच्यावर सोपविणे हे महत्वाचे काम या वयातल्या मुलांच्या पालकांनी आपल्याला मिळालेल्या थोड्याश्या वेळेत करायला हवे. फक्त अभ्यास नी मार्क म्हणजे यश नी आनंद नव्हे हे पटवून देण्यासाठी ही सुरुवात ठरायला हवी.

मला मान्य आहे कि हे सगळे बोलायला नी लिहायला खूप सोपे आहे, पण कृतीत आणताना मात्र....! पण आपण प्रयत्न करून बघायला काय हरकत आहे? शेवटी कोणीतरी म्हणलय तसं “जी मुलं सक्षमपणे स्वतंत्ररित्या राहू शकतात त्यांचेच पालक खरे यशस्वी पालक असतात. जी मुलं मोठी झाल्यावरही पालकांवर अवलंबून असतात ती ना खंबीर माणूस होऊ शकत ना सुजाण पालक. मग अशा मुलांच्या पालकांना यशस्वी पालक कसे बरे म्हणणार?

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

तेव्हा मुलांसाठी क्वाॅलिटी टाईम देणे, त्याच्या गरजांनुसार आपले प्राधान्यक्रम बदलणे, शिक्षण-नोकरी-लग्न-मुले-करियर याचे सुनिश्चित नियोजन करणे नी थोडे निश्चयी असणे एवढ्या शिदोरीवर आपण आपल्या हातातला कमी वेळसुद्धा मुलांसाठी भरपूर ठरवू शकू. शेवटी एवढ्या मोठ्या आयुष्यात मुलांसाठी प्रयत्नपूर्वक १०-१२ वर्षे जाणीवपूर्वक घालवता येणे आपल्याला नक्की जमू शकेल. नोकरी नी मुल ही तारेवरची कसरत आपण निश्चित पार पाडू, तुम्हा सगळ्यांना मनापासून शुभेच्छा!

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>